

Проблеми етномузикології: Збірник наукових статей: Вип. 5 / Редактор-упорядник Ірина Клименко; НМАУ ім. П. І. Чайковського; ПНДЛ по вивченню і пропаганді народної музичної творчості. – Київ, 2010. – (Слов'янська мелогеографія: Кн. 1 з доданим атласом). – Ч. 1: Студії. – 252 с. з іл., нот. + 1 електрон. опт. диск (DVD) П'ятий випуск “Проблем етномузикології”.

В останні десятиріччя мелогеографічний напрям досліджень в українському та східноєвропейському етномузикознавстві набув стрімкого розвитку. З'являється низка статей та досліджень, серед вагоміших, зокрема, можна назвати дисертації Ірини Клименко, Юрія Рибак, Василя Ковалю. Однак ґрунтовних методологічних розробок, окрім нечисленних класичних праць, що сягають лише рівня постановки проблеми, у цій галузі до сьогодні не існувало. Отож, більшість етномузикологів торували цей шлях самостійно, намагаючись віднайти методологію, яка давала б змогу не тільки фахово картографувати результати збирацької, типологічно-аналітичної та систематичної роботи, але й придалася до використання цих свого роду графічних “аргументів” до подальших етно- та культурогенетичних висновків та узагальнень.

З огляду на це особливо актуальною подією виявилася публікація наприкінці 2010 року п'ятого випуску “Проблем етномузикології”, що відкриває нову серію “Слов'янська ареалогія”. Насамперед варто відзначити, що у збірнику знаходимо не тільки теоретичні студії, але й атлас із 72-ма кольоровими картами та таблицями, що ілюструють зміст статей, і DVD диск, на якому вміщено електронну версію книги з лінками, а також аудіо, відео, фото, бази даних та інші додатки до теоретичної частини (загалом понад 8 Гб). Отож видання акумулює в собі найновіші досягнення видавничої техніки (окремо доцільно акцентувати новизну використання кольору в науковій публікації) та виявляється потужним джерелом інформації.

Загалом, збірник підсумовує здобутки в царині української та східнослов'янської мелогеографії. Його теоретичну частину складають шість розділів, перший з яких присвячено питанням методики географічного етномузикознавства, другий – поліжанровим дослідженням та музичній діалектології, третій – мелогеографії східнослов'янського весілля, четвертий – географії наспівів купальсько-петрівчаного циклу, п'ятий – географії етномузичних публікацій та архівних записів українського фольклору, в останньому розділі подано хроніку фольклористичних подій Проблемної науково-дослідної лабораторії та кафедри музичної фольклористики Національної музичної академії 2008–2010 років.

Отож, методологічний розділ відкривається перевиданням двох знакових праць – це “Етногенетичні аспекти мелогеографії” Володимира Гошовського та “Питання методики географічного етномузикознавства й етнографічне регіонування західноукраїнських земель” Богдана Луканюка, які без перебільшення можна зарахувати до класичного фонду української етномузикології. Зокрема в роботі В. Гошовського тезово подано визначення, окреслено основні поняття, історію, предмет дослідження, завдання географічного етномузикознавства, що репрезентується як окрема дисципліна. У наступній розвідці Б. Луканюк разом із констатацією проблем географічного етномузикознавства, робить спробу ієрархічного етнографічного регіонування Західної України. Протягом двох

десяти років (перша публікація у 1990 році) ця робота послужила підґрунтям не тільки для визначення стратегії і тактики збирацької роботи західноукраїнських фольклористів, але й стала відправною точкою для багатьох наукових праць різних рівнів (дипломних, магістерських, дисертаційних).

Завершує рубрику стаття автора ідеї та редактора-упорядника збірника Ірини Клименко “Методичні проблеми сучасної мелоареалогії: з практичного досвіду документального картографування”. Упродовж останніх років необхідність такої методологічної розробки зріла та ставала все більш актуальною. Звичайно, навіть незважаючи на відсутність подібної роботи, дослідники займалися вивченням територій, картографуванням, інтерпретацією віднайдених фактів тощо, однак, як було зазначено вище, кожен послуговувався в більшості випадків власною методикою. І. Клименко зробила спробу не тільки згуртувати власні методологічні напрацювання, що були опубліковані у попередні роки та містилися в різних працях, але й підсумувала здобутки київської, львівської та московської етномузикологічних шкіл, наголосила на проблемах сучасної мелогеографії, запропонувала власну систему кольорової графіки, окреслила перспективи розвитку галузі. Отож, ця праця є свого роду мелогеографічним “підручником”.

Наступний розділ відкриває праця Олени Гончаренко “Обрядові пісенні жанри Сумщини: географія основних ритмотипів”, у якій авторка коротко проаналізувала найпоширеніші типи календарно-обрядових пісень Сумщини. Статтю доповнюють шість карт, що вичерпно ілюструють стан обстеженості території та мелогеографічну картину обрядових мелотипів. Стаття ґрунтується на значній кількості матеріалів із різних архівів і на власних записах авторки; отож, написанню цієї невеликої здавалося б статті передувала величезна аналітична робота з опрацювання, як видається, майже всіх існуючих фонозаписів фольклору Сумщини.

Підсумки майже 20-літньої роботи з обстеження басейну Уборті висвітлено в розвідці Маргарити Скаженик “Мелогеографічний ландшафт басейну Уборті (за матеріалами річного обрядово-пісенного циклу)”. Авторка на основі аналізу картографованих ритмічних і мелодичних типів визначила внутрішній мелогеографічний поділ досліджуваної території, що виявився багаторівневим (діалектні зони, діалекти й субдіалекти). Стаття доповнена таблицями та десятьма картами. Безсумнівно, що М. Скаженик вичерпно обстежила обрану територію, старанно виконавши всі етапи дослідження, починаючи від польової та архівної роботи й закінчуючи інтерпретацією картографованих фактів.

Далі подано невелику розвідку Лариси Лукашенко “Мелогеографія традиційних обрядових наспівів та лінгводіалектичне членування Північного Підляшшя”, де зроблено спробу зіставлення мелогеографії традиційних обрядових наспівів і лінгводіалектного поділу території. У роботі також порушено проблему міждисциплінарних методів дослідження та визначено ареали поширення деяких обрядових мелотипів.

Третій розділ містить шість студій українських і зарубіжних дослідників, зокрема Лариси Белогурової, Варвари Калюжної із Москви та Антонія Поточняка із Х'юстона, присвячених мелогеографії східнослов'янського весілля. Незважаючи на те, що репрезентовані різні наукові традиції, всі розвідки ґрунтуються на спільній методологічній основі.

Зокрема Юрій Рибак у статті “Типи й ареали весільних наспівів Верхньоприп'ятської низовини” детально охарактеризував весільні мелотипи,

торкаючись питань генези, моделювання та інших структурно-аналітичних проблем. У другій частині роботи дослідник розглянув ареали побутування й особливості розповсюдження весільних мелотипів. Студія доповнена значною кількістю транскрипцій, аудіоілюстраціями, таблицями та чотирма картосхемами.

Питання мелогографічного дослідження за мелічними ознаками на матеріалі семискладових ладканок передгір'я Карпат порушив у своїй роботі Василь Коваль. Дослідник порівняв ареали побутування ладканок, виділених у ієрархічні групи на основі висотного рельєфу трьох останніх силабохрон кожного рядка. У роботі доведено, що картографування меліки як і ритміки однаковою мірою результативне для визначення мелодіалектних утворень. Василь Коваль запропонував новаторський підхід до мелогографічної тактики, що слугує “додатковим а іноді й основним” у визначенні музичного ландшафту, спростовуючи існуючу думку, що львівські етномузикологи обмежуються лише дослідженням ритмотипів народної музики.

Історико-географічною, соціо-економічною та джерелознавчою характеристикою досліджуваної території розпочинає свою роботу “Традиційне весілля у селах Вороняків: питання мелогографії та етногенези” Антоній Поточняк. Ця інформація виступає підґрунтям для визначення музично-діалектологічної належності традиційної музичної культури цієї території, підкріпленого характеристикою особливостей розповсюдження весільних мелотипів. Завершує роботу узагальнюючий параграф, у якому зроблено припущення щодо історичних процесів і динаміки заселення території. Видається, що гіпотези автора дещо сміливі та достатньо контроверсійні і щонайменше потребують підтвердження, ґрунтованого на аналізі матеріалів інших жанрових циклів, дослідженнях меліки тощо. Але беручи до уваги, що працю А. Поточняк написав понад десять років тому (1999 року), можна зрозуміти творчий максималізм молодого дослідника.

Результати структурно-типологічного й ареалогічного дослідження смоленських весільних наспівів трійкової ритмічної моделі представлено у роботі російської дослідниці Лариси Белогурової. Авторка використала кілька інноваційних методологічних підходів, насамперед визначила ієрархічне місце досліджуваних мелодій у системі весільних обрядових наспівів (пропорційно-статистичний аналіз), проаналізувала трійкові наспіви порівняно з аналогічними структурними формами двійкової ритміки, провела макроареалогічні паралелі з іншими східнослов'янськими теренами. Стаття доповнена шістьма картами, що вичерпно ілюструють дослідження та напрощуд прості у сприйнятті.

Вивченню південносмоленського весільного обряду також присвячена робота іще однієї московської дослідниці Варвари Калюжної. Вона використовувала комплексний міждисциплінарний підхід, картографуючи більшість культурологічних складових весілля: етнографічні, вербально-поетичні та музичні. Важливе місце авторка відводить визначенню домінантних наспівів насамперед на основі ладової форми в координації із ритмічною. На основі співставлення усіх компонентів В. Калюжна виявила мелодіалектну структуру досліджуваної території. Отримані висновки підтверджуються історичними даними. Робота проілюстрована великою кількістю карт (16), що висвітлюють різні аспекти дослідження.

Макроареалогічні проблеми порушено у двох наступних статтях Ірини Клименко “Макроареалогічні замітки. Нарис другий: весільні мелодії з віршами 4+4+6 та 5+5+7 у східних слов'ян” та “Наспіви купальсько-петрівської приуроченості в українців: макроареалогія”. Понад два десятиліття авторка наполегливо працювала

в царині мелоареалогії. Здобуті знання та досвід дають їй змогу сягнути наступного вищого рівня досліджень. Разом з вирішенням нагальних методологічних проблем крупномасштабного картографування І. Клименко впритул наблизилася до вирішення однієї із найактуальніших проблем української етномузикології, а саме – створення мелодіалектологічних атласів великих територій. Обидві роботи, крім вирішення теоретичних проблем, супроводжуються вагомою джерельно-аналітичною базою, що охоплює карти, таблиці, нотні й аудіоприкладні, тематичні та розширені бази даних. Власне такі роботи можуть слугувати зразком виконання мелогеографічних досліджень, де висновки чи узагальнення завжди можна звірити із фактологічною основою.

Купальську обрядовість досліджено й у двох наступних роботах: “Купальські пісні ‘лівобережного типу’: спроба локально-структурної диференціації” Ольги Карапатої та “Купальські пісні з окраїни східного Поділля” (Уманщина та околиці) Світлани Протасової. Вони виконані в тому ж методологічному руслі та логічно доповнюють роботу І. Клименко деталізацією фактів на матеріалі окремих локусів.

Колективна робота Ірини Клименко, Світлани Протасової та Олександра Терещенка “Зведений мелоаналітичний реєстр ‘Східне Поділля та суміжні землі: купальсько-петрівські мелодії””, представляє купальські матеріали кількох офіційних і приватних архівів, публікацій та виданих аудіозаписів у вигляді аналітичної бази даних як основи до складання карт.

Завершує розділ розвідка Олександра Терещенка, у якій дослідник представив купальські наспіви центральної та західної Кіровоградщини, прослідкував динаміку згасання традиції, а також утворення локальних версій на маргінальних передстепових територіях.

Наступний, п’ятий розділ складають дві роботи. Перша, написана у співавторстві Ірини Клименко та Катерини Гончаренко, характеризує електронну Фонотеку етномузики українців (власне Фонотека опублікована на DVD), створену в Київській лабораторії етномузикології на основі книги І. Клименко “Дискографія української етномузики (автентичне виконання) 1908–2010” (Київ, 2010). У статті висвітлено різні аспекти опрацювання матеріалів, такі як диференціація різноякісної продукції, жанрова рубрикація, регіональна рубрикація, статистичний аналіз, представленість регіонів звуковою продукцією тощо. У зв’язку з останнім питанням у роботі зроблено спробу етнографічного регіонування центрально- та східноукраїнських земель за проектом М. Грушевського, результати якої видаються достатньо дискусійними. Загалом стаття надзвичайно інформативна та заповнює суттєву прогалину в українському етномузичному джерелознавстві, що існувала дотепер.

Публікація Ірини Данилейко ознайомлює з експедиційними записами Київської лабораторії етномузикології 2004–2010 років. Авторка коротко охарактеризувала типи носіїв, методику та технічну базу багатоканального звукозапису, фонди, географію записів тощо. Статтю доповнено таблицями, що наочно ілюструють кількісне та якісне наповнення архіву.

Незважаючи на деякі друкарські та інші вади (наприклад, відсутність сторінок 129–130, надмірну перевантаженість деяких карт інформацією, хотілося б стараннішого упорядкування електронного диску тощо), 5-й випуск “Проблем етномузикології” без перебільшення відкриває нову епоху української науки. У

ньому акумулюються методологічні розробки, результати досліджень українських і зарубіжних учених, найновіші технології опрацювання та картографування матеріалів. Вміст збірника дає змогу дослідникові східнослов'янської традиційної музики не тільки порівняти, оцінити та вдосконалити свою наукову роботу, а й використовуючи опубліковані дані, сягнути макроареалогічного рівня досліджень. Отож, щиро вітаю Ірину Клименко, редакторку й авторку багатьох статей збірника, та її команду з чудовим результатом насправді титанічної праці і хочу побажати їм здоров'я і наснаги для подальшої рушійної роботи в царині української мелеогеографії.

Лариса ЛУКАШЕНКО,

науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка

39-ТА СВІТОВА КОНФЕРЕНЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ТРАДИЦІЙНОЇ МУЗИКИ (INTERNATIONAL COUNCIL FOR TRADITIONAL MUSIC)¹

З 4 по 11 липня 2007 року у столиці Австрії – Відні відбулася чергова, 39-та світова конференція Міжнародної ради з традиційної музики (International Council for Traditional Music, або скорочено ICTM). Організували та провели з'їзд світової етномузикознавчої спільноти Австрійський національний комітет ICTM і Віденський університет музики та виконавських мистецтв у співпраці з Інститутом музикології Віденського університету, фонографічним архівом Австрійської академії наук та Австрійською комісією ЮНЕСКО. Як підкреслювали організатори, 39-та віденська конференція ICTM стала найбільшою за всю її історію за кількістю країн, які делегували своїх представників для роботи: до Відня з'їхалися 447 учасників із 70 держав.

Віденська конференція була водночас і ювілейною. Адже саме 2007 року етномузикологічна громадськість світу святкувала 60 років з часу заснування своєї найбільшої і найпрестижнішої організації. Власне 22 вересня 1947 року в Лондоні вчені та музиканти створили спілку, яку спершу назвали Міжнародною радою з народної музики, а 1981 року перейменували у Міжнародну раду з традиційної музики. У 1949 році Рада стала також одним із фундаторів Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО і як неурядова організація є сьогодні її радником.

Світова спілка етномузикологів всіляко сприяє дослідникам з усіх континентів у вивченні їхніх традиційних музичних культур. Адже, як зазначено на Інтернет-сайті

¹ Це повідомлення, спеціально написане на замовлення для чергового тому Записок НТШ, було опубліковане у ССLIX томі (праці Секції етнографії і фольклористики) в рубриці “Критика і бібліографія” (Довгалюк Ірина. Abstracts of the 39-th World Conference International Council for Traditional Music. – Vienna, 2007 (4-11 July) / Ірина Довгалюк // Записки НТШ. Праці Секції етнографії і фольклористики. – Т. ССLIX. – Львів, 2010. – С. 762–767). Втім, безвідповідальне втручання редактора в авторський текст, з якого попросту були викинуті не тільки речення чи абзаци, але й цілі сторінки без будь-якого узгодження таких “коректив” з автором публікації, призвело до втрати логіки викладу матеріалу, а відтак і змісту. Самовільно була змінена і назва публікації. Тому у цьому виданні подаємо текст повідомлення без “цензорських” купюр.